

6 Şubat 2023 Depremlerinde Yıkılan Kahramanmaraş Ulu Cami Ahşap Üstü Kalem İşi Süslemelerinin Renk ve Motif Özellikleri

Color and Motif Features of the Pencil Work Decorations on Wood of Kahramanmaraş Grand Mosque, Destroyed in the 6 February 2023 Earthquakes

Cavit POLAT¹ , Abdullah GÜMÜŞ²

Öz

Camiler dini mimarinin en önemli yapılarındandır. Müslümanların ibadet yeri olarak kullandıkları camiler bezemelerle dini anlamda estetik kültürün merkezleri niteliğindedir. Bu bezemeler içinde ahşap üstü kalem işi süslemeler önemli yer tutmaktadır.

Dulkadiroğulları döneminde inşa edilen ve birçok kez restorasyon yapılan Kahramanmaraş Ulu Caminin bölüm tavanlarında ve pervazlarında, ahşap üstü kalem işi süslemelere yer verilmiştir. Bitkisel motiflerin yoğun olarak kullanıldığı süslemeler içerisinde, palmet, narçiçeği, hayat ağacı, yaprak, gibi unsurlar sıklıkla görülmektedir. Çalışma ile 6 Şubat 2023 depremleriyle birlikte yıkılan caminin 2014 yılında çekilmiş görsellerinden yola çıkılarak, ahşap üstü kalem işi süslemelerinde kullanılan motiflerin renk ve kompozisyon özellikleri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kahramanmaraş Ulu Cami, Kalem İşi, Motif

ABSTRACT

Mosques are one of the most important structures of religious architecture. Mosques used by Muslims as places of worship are centers of religious aesthetic culture with their decorations. Among these decorations, hand-carved ornaments on wood have an important place. The Kahramanmaraş Grand Mosque, which was built during the Dulkadiroğulları period and restored many times, has hand-carved ornaments on wood on the section ceilings and moldings. Elements such as palmettes, pomegranate flowers, trees of life and leaves are frequently seen among the decorations where floral motifs are used extensively. In the study, the color and composition characteristics of the motifs used in 33 the hand-carved decorations on wood were evaluated, based on the images taken in 2014 of the Mosque, which was destroyed with the 6 February 2023 earthquakes.

Keywords: Kahramanmaraş Ulu Mosque, Hand-drawn work, Motif

¹ Corresponding Author: Doç. Dr. Kahramanmaraş Sütçü İmam University, cavitpolat@ksu.edu.tr, ORCID: [0000-00028917-372X](https://orcid.org/0000-00028917-372X)

² Dr. Öğr. Üyesi Iğdır University, abdullah.gumus@igdir.edu.tr, ORCID: [0000-0002-9142-687X](https://orcid.org/0000-0002-9142-687X)

GİRİŞ

6 Şubat 2023 yılında Kahramanmaraş'ta art arda yaşanan depremlerden büyük ölçüde zarar gören Kahramanmaraş Ulu Cami; merkez Kurtuluş Mahallesi 1754 (137) ada 1 parselde yer almaktadır (Fotoğraf 1). Caminin ismi zaman içinde; Ada Cami, Cami Kebir, Cami Atik ve günümüzde anılan ismi ile Ulu Cami şeklinde olmuştur (Okumuş, 2013). Vakfiyelere göre caminin Dulkadiroğulları Hükümdarı Süleyman Bey tarafından 1442-1454 yaptırıldığı kaynaklarda geçmektedir (Doğan ve Alparslan, 2011; Anonim, 2012). Diğer taraftan Ulu Caminin taç kapısındaki kitabede, Süleyman Bey'in Oğlu Alaüddevle'nin camiye yenileyerek 907H./1502 M. tamir ettirdiği görülmektedir. Cami minaresi Dulkadiroğlu minarelerinde bulunan özellikleri yansıtan örneklerinden birisidir. Minarenin şerefe bölümünün saçak ile kapatılması ve iki kat halinde düzenlenmesi bunun kanıtı niteliğindedir (Özkarcı, 2007), (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 1. Ulu Cami Genel Görünüm (M. Akif Kaplan Arşivi).

Cami belirli tarihlerde birçok restorasyon görmüş, bu tarihler içerisinde tam olarak ne zaman yapıldığı bilinmeyen restorasyonla konut mimarisinde görülen çatı sistemine benzer bir yöntemle çatı örtülmüştür. 6 Şubat 2023 depremleri Kahramanmaraş'ta yüzlerce konutun yıkılmasına neden olmuş, birçok dini mimari unsur da bu depremde zarar görmüştür. Kahramanmaraş Ulu Cami de bunlardan birisidir. Depremlerde caminin minaresi yıkılmış cami ise kullanılamaz hale gelmiştir (Fotoğraf 3). Ulu cami yapım tarihi itibarıyla şehrin en eski camilerinden biri olarak bilinmektedir. Caminin bu özelliği nedeniyle; Kahramanmaraş toplumu tarafından cami; ibadet mekânı olmasının yanında, bir toplanma alanı, bir adres mekânı ve misafirlerin ilk gezdirildiği yer olarak da görülmektedir.

Fotoğraf 2. Ulu Cami Minaresi (Cavit Polat Arşivi).

6 Şubat tarihli depremlerde ağır hasar gören cami 2024 yılı itibariyle Kültür ve Turizm Bakanlığınca restorasyona alınmıştır. Araştırmaya konu olan caminin ahşap üstü kalem işi süslemeleriyle ilgili görselleri 2014 yılına aittir. Restorasyon nedeniyle caminin iç kısmının son halini görselleştirme imkânı olmamıştır.

Fotoğraf 3. Ulu Cami 6 Şubat 2023 Depremleri Sonrası Görünüm

(Erkut Kargın-Anadolu Ajansı, 03.02.2023).

1.Kahramanmaraş Ulu Camii'nin Plan Özellikleri ve Restorasyon Çalışmaları

Kahramanmaraş Ulu Cami bulunduğu alan itibariyle 40x27x41x26 metre boyutlarında, dikdörtgen şekilden ziyade yamuk forma sahip olup, caminin ana yapısı ve sütunlar taştandır. İç mekân 12 dikdörtgen kolon sivri kemerlerle birbirine bağlanmıştır (Anonim, 1998). Caminin duvar kalınlığı 1.5 metredir (Anonim, 2009). Bayburtluoğlu'na göre; camide daha öncesinde kullanımda olan iki adet giriş

kapısı bulunmaktaydı (Bayburtluoğlu, 1973). Yapılan incelemeler neticesinde günümüzde caminin tek giriş kapısı olduğu tespit edilmiştir.

Camide bir dönem aydınlatma sorunu yaşandığından dolayı pencerelere ek olarak çatıdan da aydınlatma yoluna gidilmiş, sonrasında ise bu çatı aydınlatılması kaldırılmıştır (Anonim, 2009). Ulu Cami 1501, 1780, 1848-1859 yılları arasında ve 1897, 1945, 1970, 1986, 1989, 1992, 1995, 1996 yıllarında, son olarak da 2006 yılında restore edilmiştir (Özkarcı, 2007). Caminin 1314/1897 yılında bakıma alındığı, yapılan tamirat masraflarının 10 bin kuruşa mal olacağı noktasında devletin ilgili dairesine rapor sunulduğu bilgileri mevcuttur (Baş ve Tekin, 2007). Diğer taraftan cami günümüzde 2024 yılı kültür varlıklarının yeniden canlandırılması çalışmaları kapsamında restorasyona alınmıştır (Fotoğraf 4). Bu süreçte çelik kolonlar üzerine bindirilen beşik çatı ile kapatılan caminin restorasyon faaliyetleri günümüzde devam etmektedir.

Fotoğraf 4. Ulu Cami Restorasyon Çalışması

2.Kahramanmaraş Ulu Cami Ahşap Üstü Kalem İşi Süslemeler

Ulu Cami’de var olan ahşap üstü kalem işi süslemeler; 17. yüzyıla aittir. Serbest fırça yöntemiyle yapılan çalışmaların için ehili ustalar tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır (Nemlioğlu, 2004). Diğer taraftan Cami 1780’de büyük bir yangın geçirmiş, bunun sonucunda caminin tavan kısmının yenilenmesi sonucunda, tavandaki süslemeler yapıldığı bilinmektedir (Özkarcı, 2007). Evliya Çelebi seyahatnamesinde 1647-48’ de geldiği Kahramanmaraş’ta Ulu Cami’yi anlatırken “...anın fevkinde çam kirişler üzerinde sade tavandır ve üstü kireç örtülüdür” (Okumuş, 2013) şeklinde bir ifade de bulunmaktadır. Dolayısıyla bu yıllarda caminin ahşap üzerinde süslemelerinin olmadığını Evliya Çelebi’nin anlatımından çıkarmak mümkündür.

Ulu Cami'nin tavan kısmının büyük bölümünde, kalem işi süslemeler görülmektedir. Süslemelerin genelinde barok sanatının etkileri vardır. Kirişlerin başlangıç kısmında palmet, orta bölümlerde realist şekilde işlenmiş çiçek motifleri görülmektedir (Özkarcı, 2007).

Kahramanmaraş Ulu Camindeki ahşap üstü süslemeleri ile Kastamonu Kasaba Köyü Caminde görülen kalem işi süslemeler arasında üslup bakımından benzerlikler görülmektedir (Bektaşoğlu, 2009). Yapının ahşap üstü süslemelerinde saadet düğümü ile bağlanan kartuşlar Selçuklu etkisindedir. (Fotoğraf: 20-21). Benzer şekilde; caminin giriş uçlarının bitim noktalarındaki ahşap üstü süslemeler 17. Yüzyıl eserlerinden olan Merzifon Karamustafa Paşa Köyü Abide Hatun Camindeki süslemelerle şekil bakımından benzerlik göstermektedir (Nemlioğlu, 2004).

Ulu Caminin kalem işi süslemelerinde koruyucu tabaka görülmemektedir. Teknik olarak, bezemenin uzun yıllar kendini koruması için çalışma yapılacak alana koruyucu zemin oluşturulmalıdır. Bu nedenle öncelikle zemine macun çekilir. Bunun için bezir yağı veya şap ile yumurta akının oluşturduğu bir cila sürülür (Kantarcıoğlu, 1992). Ulu Camii kalem işi süslemelerinde bu koruyucu tabakanın olmaması nedeniyle caminin ahşap üstü kalem işi süslemelerinin bazı bölümlerde yer yer bozulmalar görülmektedir. Bu durumla birlikte genel anlamda süsleme kompozisyonu sağlam kalmıştır. Caminin ahşap üstü kalem işi süslemelerinde hâkim renk olmamakla birlikte zemin dolgusu kırmızı ve yeşildir. Bazı alanlarda ise oksit sarısı kullanılmıştır. Süslemelerde beyaz, yeşil, kırmızı, pembe, kahverengi, mavi, lacivert renklerinin kullanılmıştır. Diğer taraftan bazı renkler açık veya koyu değerleriyle birlikte görülmüştür. Süslemelerde dış etkenlerden kaynaklı bazı renklerde kısmi değişimler olduğu tespit edilmiştir. Kullanılan süsleme unsurları kompozisyon bakımından oldukça sade bir özellik taşımaktadır (Fotoğraf 5.6.7.)

Fotoğraf 5. Ulu Cami Son Cemaat Yeri Tavan Bölümü Gene Görünüm (Cavit Polat Arşivi).

5 numaralı görselde verilen, son cemaat yerinin tavanında kullanılan ahşaplar üzerinde aralıklı olarak kiremit kırmızısı ile yeşil şeklinde boyama renkleri kullanılmıştır. Kirişlerde birer aralıklı olarak renk değişimine gidilmiş, yeşil zemin bir sonraki zeminde tuğla kırmızısı olarak kullanılmıştır (Fotoğraf 5).

Fotoğraf 6. Harim Tavanında Bulunan Kirişlerdeki Bezemeler Genel görünüm (Cavit Polat Arşivi).

Harim tavanında kullanılan kiriş yüzeyleri süsleme alanları bakımından bölümlendirilmiş, başlangıç kısımları kiremit rengi, orta bölüm ise küf yeşili ile boyanmıştır (Fotoğraf 6). Kirişlerin orta alanında bulunan bezemde hayat ağacı motifi, sağlı ve sollu olarak kullanılan narçiçeği motifi ve bazı alanlarda lale ile desteklenen kompozisyon görülmektedir. Kiriş üzerindeki kalem işi süslemelerde görülen pembe renkli, pençe benzeyen motifi sarmalayan yaprakların ters düz şekilde konumlandırıldığı görülmektedir (Fotoğraf 7).

Fotoğraf 7. Harim Bölümündeki Tavan Süslemeleri Ayrıntı (Cavit Polat Arşivi).

Fotoğraf 8. Harim Tavanında Kirişte bulunan Hayat Ağacı Motifi (Cavit Polat Arşivi).

8 numaralı görselde; kiriş üzerinde bulunan hayatağacı motifi yeşil zemin üzerine sarı ve koyu kahverengi karışımı renklerle kullanılarak yapılmıştır. Hayat ağacı motifinin kenar bölümlerine tekrar eden dış sıralamalarıyla bordür oluşturulmuş, ayrıca hayat ağacının gövdesine palmet motifinin yerleştirildiği görülmektedir (Fotoğraf 8).

Fotoğraf 9. Harim Tavanında Kiriş Üzerindeki Bulunan Hayat Ağacı Motifi (Cavit Polat Arşivi).

Harim tavanında kiriş üzerindeki bulunan 9 numaralı görselde bulunan diğer hayat ağacı motifi ise yeşil zemin üzerine sarı renk kullanılarak yapılmıştır (Fotoğraf 9). Motifin deforme olan alanlarından yola çıkılarak, yapımında önce kahverenginin kullanıldığı sonraki yıllarda ise üzerinden sarı boya geçildiği tahmin edilmektedir.

Fotoğraf 10. Harim Tavanında Bulunan Kiriş Üzerindeki Hayat Ağacı Motifi (Cavit Polat Arşivi).

10 numaralı fotoğraf görselinde verilen tavan kirişinde; turuncu rengi üzerine sarı renk ile hayat ağacı motifi oluşturulmuştur (Fotoğraf 10). Diğer hayat ağacı motifi formlarına göre üslup bakımından farklı olan bu çalışmanın sanatsal bilinci olmayan birisi tarafından sonraki dönemlerde yapılmış olduğu düşünülmektedir.

Fotoğraf 11. Harim Tavanında Bulunan Kiriş Üzerindeki Hayat Ağacı Motifi (Cavit Polat Arşivi).

11 numaralı fotoğraf görselinde verilen harim tavanındaki kiriş süslemesinde; yeşil zemin üzerine oksit sarısı renginde hayatağacı motifi yapılmıştır (Fotoğraf 11). Hayat ağacı motifinin alt zemin bölümü gövdeyle birleştirilmiş, hayat ağacının tepe bölümü örgülü gözeneklerle doldurulmuştur.

Fotoğraf 12. Harim Tavanında Bulunan Kiriş Üzerindeki Kalem İşi bitkisel bezemeler (Cavit Polat Arşivi).

Fotoğraf 13. Harim tavanında Bulunan Kirişlerdeki Palmet Çalışmaları (Cavit Polat Arşivi)

Fotoğraf 14. Harim Tavan Kısımında Bulunan Kirişlerdeki Palmet Çalışmaları (Cavit Polat Arşivi).

14 numaralı görselde görüldüğü üzere, harim tavanda bulunan kirişlerin uç kısımlarına palmet yerleştirilmiş, palmetin dış hatları lacivert renkle belirginleştirilmiştir. Palmet motifinin iç bölümüne serbest çizgilerle lale motifi şeklinde dallandırılmalar yapılmıştır (Fotoğraf 14).

Fotoğraf 15. Penç Detay (Cavit Polat Arşivi).

Caminin tavan kirişleri arasında 25 cm'lik boşluk bırakılmış, boş alanlar ise oksit sarısı ile renklendirilmiştir. Bu alanda kullanılan penç motifinin göbek bölümü kırmızıyla doldurulmuş, çevresine ise köşelere bakacak şekilde 4 adet narçiçeği motifi ve yapraklar kullanılmıştır (Fotoğraf 15).

Fotoğraf 16. Pervaz Üzerine Yapılan Süslemeler (Cavit Polat Arşivi).

Tavan kiriş uç kısımların altında bulunan pervazların üzerine oksit sarısı renginde “S” şeklinde dallar oluşturulmuş, bu dallar üzerinde hatayi grubundan olan narçiçeğinin açılmamış hali görülmektedir. Kompozisyon bütünlüğünün sağlanması için ikinci bir hatayi yapılmış, diğer çalışmanın arasında kalan boşlukta dallarla kapatılmıştır (Fotoğraf 16).

Fotoğraf 17. Açılmamış Narçiçeği Detay (Cavit Polat Arşivi).

17 numaralı görselde; Pervazda sarı zemin üzerine mavi ve beyaz renkleriyle narçiçeği motifi kullanılmıştır. Narçiçeğinin süslemelerde bu denli fazla kullanılmasında meyvenin cennet temalı bir anlayışın sonucu olarak Camide kullanıldığı düşünülmektedir.

Fotoğraf 18. Harim Tavanında Bulunan Kiriş Süslemeleri (Cavit Polat Arşivi).

Harim tavanında bulunan kirişlerin orta kısmında kiremit rengi ve küf yeşilinin üzerine penç motifiyle başlayıp, düz dal formuyla sağlı, sollu olarak lale motifi uygulanmıştır. Süslemenin her iki tarafına çerçeve oluşturacak şekilde zencerek çekilmiştir (Fotoğraf 18).

Fotoğraf 19. Kiriş Köşelerinde Bulunan Zencerek Uygulaması (Cavit Polat Arşivi).

19 numaralı görselde ele alınan tavan kirişlerinin profil köşeleri törpülenerek, bu yolla düz bir alan oluşturulmuş, bu alan üzerine yeşil-sarı renkleriyle zencerek uygulaması yapılmıştır (Fotoğraf 19). Köşeleri yumuşatılan kirişlerin hem yüzeyleri hem de köşeleri süslemeye uygun hale getirilmiştir.

Fotoğraf 20. Son Cemaat Yeri Tavan Kısımında Bulunan Süslemeler (Cavit Polat Arşivi).

Cami son cemaat yerinin pervazlarında birbirini takip eden palmet başlıklarıyla ve içinde hat yazısı olan kartuşlarla süsleme yapılmıştır. Kartuşlarda lacivert zemin üzerine hat uygulanmıştır. Palmet başlıkları geometrik geçme motifiyle birbirine bağlanmış, bağlantı kısmı arasında kalan boşluklar bitkisel bezemelerle doldurulmuştur (Fotoğraf 19-20).

Fotoğraf 21. Son Cemaat Yeri Tavan Kısımında Bulunan Pervazlardaki Kartuş Bağlantıları (Cavit Polat Arşivi).

Son cemaat yeri tavan bölümünde bulunan pervazlardaki kartuşlarda uygulanan lacivert renginin beyaz renkle desteklenmesi kartuşlar içerisine yerleştirilen hat yazılarına dikkat çekmek için bir teknik bağlamında kullanıldığı düşünülmektedir (Fotoğraf 21).

SONUÇ

Dulkadiroğulları Beyliği mimarisinin önemli bir örneği olan, Kahramanmaraş Ulu Cami plan özelliklerinin yanı sıra cami süslemelerinde kullanılan kalem işi çalışmalarıyla da önem arz etmektedir. Erken dönem Anadolu Selçuklu mimarisinin özelliklerine sahip olan yapının tüm elemanlarında taş malzemenin ustalıkla kullanıldığı görülmektedir.

Mimari ve yapı özellikleri bakımından zengin bir özelliğe sahip olan Caminin tavan ve pervazlarında yapılan kalem işi süslemeleri sanatsal bir disiplin ve estetik anlayışla ele alınmıştır. Yapılan restorasyonlarla birlikte varlığını sürdürmüş olan cami, 6 Şubat 2023 yılında arka arkaya meydana gelen depremlerle birlikte kullanılamaz hale gelmiştir. Caminin son cemaat yeri ve harimdeki ahşap tavan kirişlerinde kullanılan süslemelerde barok sanatının etkileri görülmektedir. Ulu Cami ahşap işi süslemelerde narçiçeği, lale, penç, hayat ağacı gibi motifler kullanılmıştır. Kullanılan motifler içerisinde hayat ağacı motifi süslemenin yapıldığı her bir alanda farklı şekillerde ifade edilmiş, hayat ağaçlarının gövde bölümlerine farklı bitkisel motifler yerleştirildiği görülmektedir. Hayat ağacı motifi farklı şekillerde ve renklerde verilerek, tekrar eden motifte tek tip endişesi ortadan kaldırılmıştır. Bu bağlamda kirişler üzerine yapılan çalışmalarda 4 farklı hayat ağacı motifinin tasarımı görülmüştür. Süslemeler arası boşlukları doldurmak amacıyla dallar ve yapraklar kullanılmış, bazı bölümlerde ise narçiçeği kompozisyonu tamamlayıcı unsur olarak kullanılmıştır. Kirişlerde palmet kullanımı yoğundur. Kirişlerin ara boşluklarında penç formunda unsurlar sıklıkla görülmektedir. Ahşap üstü kalem işi çalışmalarında en çok kullanılan süsleme unsurunun palmet olduğu tespit edilmiştir. Süslemelerde geometrik unsur olarak zencerek (zencirek) kullanılmıştır.

Caminin ahşap üstü kalem işi süslemelerinde en çok kullanılan renkler kiremit rengi, yeşil ve oksit sarısı rengi olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan beyaz, lacivert, pembe renkleri daha az kullanılan renklerdir.

Caminin son cemaat yerinde kirişlerin alt bölümlerindeki pervazlarda bulunan kartuş içindeki nesih hatlar; cami çıkış kapısının üzerine boydan boya sıralanarak, bitkisel süslemelerle birlikte bir uyum

içerisinde verilmiştir. Genel anlamda harim ve son cemaat yerinin kirişlerinde, kirişler arası bölümlerde, pervazlarda, kullanılan süslemeler realist bir anlayışla işlenmiştir.

Kahramanmaraş Ulu Camindeki ahşap üstü süslemeleri teknik ve üslup bakımından Kastamonu Kasaba Köyü Cami ve Merzifon Karamustafa Paşa Köyü Abide Hatun Camindeki süslemelerle şekil bakımından benzerliklerin görülmesi bahse konu camiler arasında Beylikler dönemi süsleme unsurlarının ortak bir tezahürünün olduğunu göstermektedir.

Ulu Cami Kahramanmaraş'ta bulunan camiler içerisinde ahşap üstü kalem işçiliği bulunan tek cami özelliğindedir. Camide görülen ahşap üstü kalem işi süslemeler; Hatuniye, Taş Mescid, İklim Hatun, Haznedarlı, Boğazkesen, Bektutiye ve Şazi Bey gibi Dulkadiroğulları dönemine ait camilerde görülmemektedir. Diğer taraftan Kahramanmaraş'ın ilçesi olan Çağlayanerit'te bulunan 18.yüzyılın sonlarında yapılan Kezban Hatun Cami hariminde ahşap üstü kalem işi süslemeler bulunmaktadır. Bu süslemelerin Ulu Camiden etkilenilerek yapıldığı değerlendirilmektedir.

Kahramanmaraş ve çevresinde yaşanan 6 Şubat 2023 depremleri neticesinde yıkılan Ulu Caminin yeniden ayağa kaldırma çalışmaları kapsamında cami süslemelerinin aslına uygun olarak alanında eğitim görmüş uzman kişilerce tekrardan ele alınarak yapılması sağlanmalıdır. Caminin mimari planına sadık kalma hassasiyetinin kalem işi süslemelerinde de gösterilmesi önerilmektedir.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: [TR] Yazar / yazarlar, kendileri ve / veya diğer üçüncü kişi ve kurumlarla çıkar çatışmasının olmadığını veya varsa bu çıkar çatışmasının nasıl oluştuğuna ve çözüleceğine ilişkin beyanlar ile yazar katkısı beyan formları makale süreç dosyalarına ıslak imzalı olarak eklenmiştir.

Etik Kurul İzni: Bu makalede etik kurul iznine gerek yoktur, buna ilişkin ıslak imzalı etik kurul kararı gerekmediğine ilişkin onam formu sistem üzerindeki makale süreci dosyalarına eklenmiştir

Finansal Destek: Bulunmamaktadır.

Teşekkür: Teşekkür edilecek kişi veya kurum bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA:

Anonim. (1998). Maraş, Sanatsal Mozaik, Yıl 3, Sayı 3, İzmir.

Anonim. (2009). Kahramanmaraş, Kahramanmaraş Dergisi Yıl: 4 Sayı 5, Kahramanmaraş.

Anonim. (2012). Kahramanmaraş Beylik ve Osmanlı Dönemi Dini Yapıları, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi.

Baş, Y. – Tekin, R. (2007). Maraş Vakıfları, Konya: Bahçıvanlar Yay.

Bayburtluoğlu, Z. (1973). Kahramanmaraş'ta Bir Grup Dulkadirli Yapısı, Vakıflar Dergisi, Sayı 10, Ankara.

Bektaşoğlu, M. (2009). Anadolu'da Türk İslam Sanatı, Ankara: DİB Yayınları.

Doğan O. Alparslan E. (2011). Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Maraş Vakıfları, Ankara: Okutman Yay.

Kantarcıoğlu, A. S. (1992). Maraş, Türkiye'miz Dergisi, 22/68.

Nemlioğlu, C. (2004). Kahramanmaraş Ulu Camii Boyalı Nakışları ve Türk- İslam Bezeme Sanatındaki Yeri, Kahramanmaraş Sempozyumu, Kahramanmaraş

Okumuş, E. (2013). Evliya Çelebinin Gözüyle Maraş, Kahramanmaraş Belediyesi, Kahramanmaraş.

Özkarcı, M. (2007). Ulu Camii, Türk Kültür Varlıkları Envanteri 46, Ankara: T.T.K.

GÖRSEL KAYNAKLAR:

Fotoğraf 1. Ulu Cami Genel Görünüm, M. Akif Kaplan Arşivi.

Fotoğraf 2. Ulu Cami Minaresi, Cavit Polat Arşivi.

Fotoğraf 3. Ulu Cami 6 Şubat 2023 Depremleri Sonrası Görünüm, Erkut Kargın-Anadolu Ajansı, 03.02.2023.

Fotoğraf 4. Ulu Cami Restorasyon Çalışması, Cavit Polat Arşivi.

Fotoğraf 5. Ulu Cami Son Cemaat Yeri Tavan Bölümü, Cavit Polat Arşivi.

Fotoğraf 6. Harim Tavanında Bulunan Kirişlerdeki Bezemeler, Cavit Polat Arşivi.

Fotoğraf 7. Harim Tavanında Kirişte bulunan Hayat Ağacı Motifi, Cavit Polat Arşivi.

Fotoğraf 8. Harim Tavanında Kiriş Üzerindeki Bulunan Hayat Ağacı Motifi, Cavit Polat Arşivi.

Fotoğraf 9. Harim Tavanında Bulunan Kiriş Üzerindeki Hayat Ağacı Motifi, Cavit Polat Arşivi.

Fotoğraf 10. Harim Tavanında Bulunan Kiriş Üzerindeki Hayat Ağacı Motifi, Cavit Polat Arşivi.

Fotoğraf 11. Harim Tavanında Bulunan Kiriş Üzerindeki Kalem İşi bitkisel bezemeler, Cavit Polat Arşivi.

Fotoğraf 12. Harim Tavanında Bulunan Kiriş Üzerindeki Kalem İşi bitkisel bezemeler, Cavit Polat Arşivi.

Fotoğraf 13. Harim Tavanında Bulunan Kirişlerdeki Palmet Çalışmaları, Cavit Polat Arşivi.

Fotoğraf 14. Harim Tavan Kısımında Bulunan Kirişlerdeki Palmet Çalışmaları, Cavit Polat Arşivi.

Fotoğraf 15. Penç Detay Cavit Polat Arşivi.

Fotoğraf: 16. Pervaz Üzerine Yapılan Süslemeler, Cavit Polat Arşivi.

Fotoğraf 17. Açılmamış Narçiçeği Detay, Cavit Polat Arşivi.

Fotoğraf 18. Harim Tavanında Bulunan Kiriş Süslemeleri, Cavit Polat Arşivi.

Fotoğraf 19. Kiriş Köşelerinde Bulunan Zencerek Uygulaması, Cavit Polat Arşivi.

Fotoğraf 20. Son Cemaat Yeri Tavan Kısımında Bulunan Süslemeler, Cavit Polat Arşivi.

Fotoğraf 21. Son Cemaat Yeri Tavan Kısımında Bulunan Pervazlardaki Kartuş Bağlantıları, Cavit Polat Arşivi.

EXTENDED SUMMARY

Research Problem:

The aim of this study is to examine the motif, color and composition features of the wooden hand-carved decorations of the mosque, based on the images taken in 2014 of the Kahramanmaraş Grand Mosque, which was destroyed by the February 6 Kahramanmaraş-centered earthquake.

Research Questions:

What is the architectural place and importance of the hand-carved decorations made in the Kahramanmaraş Grand Mosque?

Have the Ulu Mosque hand-drawn works and decorations been discussed in literature studies?

What are the visual effects of hand-carved ornaments on wood?

Literature Review:

When the national and international literature was examined, it was determined that there were not enough studies on the engraved decorations of the Kahramanmaraş Ulu Mosque.

Methodology:

In the study, the architectural development of the Kahramanmaraş Grand Mosque was examined within the historical discipline. In this context, based on the plan features of the mosque, the color, technical and motif features of the ornamental elements used in the wooden hand-carved decorations used in the mosque were evaluated based on the visuals.

Results and Conclusions:

The concept of mosque comes from the Arabic root cem. Mosque, which means gatherer, is the place of worship in Islam. Muslims pray to God by praying in mosques. Mosques are actually seen as an otherworldly refuge for Muslims. These places are clean, tidy and decorated with the characteristics of religious culture so that Muslims can pray in peace. One of the mosques where the most beautiful examples of these decorations are given is Kahramanmaraş Ulu Mosque.

Kahramanmaraş Ulu Mosque was built by Süleyman Bey during the Dulkadiroğlu Principality between 1442 and 1454. Kahramanmaraş Ulu Mosque, which features the architecture of the principalities period, was built with cut stones. The mosque has a single minaret. Architecturally, it consists of 7 arches. 12 rectangular columns are connected to each other with pointed arches. The mosque contains hand-carved decorations that reveal the aesthetic culture of religious architecture.

Pen work is a decoration applied to stone, leather, walls and wood. In pencil work, whose practitioners are called "kalemkar", the term "pen" refers to fine-tipped brushes. Depending on the area in which it is used, the lengths obtained with root or soil properties are used. The area where pencil work is applied is first made a flat surface. For hand-drawn decorations to be made on wood, a specially prepared paste is applied to the wooden floor. This prevents the wood from absorbing the paint. On the other hand, to protect the hand-carved decorations from external effects, they are coated with linseed, oil or a polish created by the combination of alum and egg white. The hand-carved Works found as decorative elements in the Kahramanmaraş Grand Mosque date back to the 17th century. Among the decorations, palmettes, trees of life and pomegranate flowers can be seen on the ceiling beams. On the other hand, there are calligraphy works in cartridges on the ceiling sills of the narthex. The dominant colors in the hand-carved decorations of the mosque are red and green. In some areas it is oxide yellow. White, green, red, pink, brown, blue and dark blue colors were used in the

decorations. In hand-drawn works, it is observed that some colors are distorted due to the lack of a protective layer on the ground due to external factors. In this sense, no protective layer was found in any area where the engraved decorations of Kahramanmaraş Ulu Mosque were made. Although some distortions have been observed in some sections where hand-drawn works are located, the compositional integrity of the values has been preserved in general.

Ulu Mosque, one of the symbolic structures of Kahramanmaraş, which was affected by the earthquakes centered in Kahramanmaraş Pazarcık and Elbistan, was taken into restoration by the General Directorate of Foundations. The mosque is planned to be opened for worship in 2025. 347